Ainola'da Sibelius'un ruhuna ulaşmak

Emre Aracı

Senelerdir hayâlini kurduğum bir olaydı bu benim için; müziğini, sanatını ruhuma en yakın hissettiğim Finlandiyalı büyük besteci Jean Sibelius'un (1865-1957) Helsinki yakınlarındaki, ulu ağaçlar arasında gömülü, 53 sene ömrünün geçtiği cennet evi Ainola'yı ziyaret etmek. Sibelius'un müziğinin tohumlarını, eserlerindeki o melânkolik coşkuyu Ainola'nın rustik inzivai ortamında bulacağımdan şüphesizdim. Zira geçtiğimiz Temmuz ayında bu hayâlim hakikate dönüştüğünde, yapmış olduğum bu bir tür kişisel hacdan da son derece etkilenmiş olarak geri döndüm. Sadece Sibelius'un ruhuna ulaşmanın değil; kendi evimin duvarında asılı bulunan ve onun kaleminden çıkma orijinal mürekkep imzasının altına Fransızca olarak yazdığı "qui possède le chemin eternelle", yani sonsuz bir hayata giden o yolun başlangıç noktasını da orada keşfetmiş olmanın yanısıra, o yolda onun müziğini kulaklarımda işiterek yürümenin heyecanını yaşadım. Yaratıcı sanatçının kendisine kurduğu kozanın ölümsüzlüğünü tatmış olmanın yarı sarhoş heyecanıydı bu benim için.

Direktör Christopher Nupen'in 1984 yılında iki bölüm olarak çektiği Sibelius belgeseli karlı bir kış gününde bembeyaz çamların kucakladığı bir Ainola manzarası ile açılır. Sene 1939'dur ve Andante Festivo eşliğinde siyah bir araba karlar içerisindeki manzarayı aşarak yol almaktadır. 10 senedir inzivaya çekilmiş olan 73 yaşındaki Sibelius New York'taki Dünya Fuarı'na radyodan naklen yayınlanmak üzere bizzat Andante Festivo'sunu idare etmeğe Helsinki Radyosu'na gitmektedir. Fin radyo tarihi açısından önemli olmakla birlikte Sibelius'un günümüze ulaşan kendi eserini idare ettiği yegâne ses kaydı olmasından ötürü de önemlidir bu hadise. Temmuz olmasına rağmen, Helsinki'den kuzeye doğru 38 kilometre uzaklığındaki Tuusula gölü kenarına yakın bulunan Ainola'ya yaklaşırken Nupen'in belgeselinin açılış sahnesi vardı hep gözümün önünde; kulaklaımda ise Andante Festivo. Bugün Jarvenpaa'ya giden bu yol hayli işlek; etrafta yer alan sevimsiz evler, yakışık almayan bir golf sahası ve evin girişi önüne park etmiş tır kamyonları sizi hayâl kırıklığına uğratsa da, tabiatın zırhına sahip olan Ainola'nın bahçe kapısından içeri adım attığınızda bambaşka bir dünyanın içine giriyor olmanın talihini yaşıyorsunuz.

Helsinki'den yaklaşık 55 dakika süren otobüs yolculuğunda benimle birlikte yaşlı bir İngiliz çift ve 6 aylık Hindistan seyahatinden yeni dönmüş olan bir İngiliz genç de Ainola durağında inen yolcular arasındaydı. Sibelius'un müziği ve onun manevi huzuruna çıkacak olmanın heyecanı bizleri derhal kaynaştırdı. Hava yağmurlu; kara bulutlar Temmuz ortasında Finlandiya'nın yazının kışı kadar da sert ve depresiv olabileceğini bizlere gösteriyor. Ama bu müziğe şekil veren, bu melânkoliyi yaratan bu ülkenin tabiatı, havası, suyu, yağmuru, karı, kışı; güneşin ışınlarının ara ara bulutlardan süzülerek su üzerindeki ışık oyunları gibi şıkır şıkır dans etmesi. Ormanlık alanda biraz yürüdükten sonra ağaçlar, dallar ve yapraklar arasında tipik Fin tarzı ahşap ve kütükten yapılma mütevazı bir ev donmuş bir fotoğraf karesinde olduğu gibi sizi karşılıyor. Ainola, Sibelius'tan bu yana hiç ama hiç değişmemiş, hâlâ nefes alıyor, yaşıyor ve sanki sahibi hayattaymış gibi ziyaretçisini karşılıyor. Adeta Sibelius'un evin kapısından çıkacağını ve sizi karşılayacağını bekliyorsunuz.

Sibelius Ainola'yı inşa ettirdiği bir hektardan küçük araziyi 1904 senesinde sıkıntılı maddi şartlar altında satın alabilmiş. Evin hududu ileriki senelerde satın alınan ek arsalarla dört hektar ormanlık alana kadar ulaşmış. O yıllarda Tuusula gölü kenarına Sibelius'un eşi Aino Sibelius'un (1871-1969) ağabeyi ressam Eero Jarnefelt (1863-1937) de dahil olmak üzere pek çok sanatçı yerleştiği için bu bölge bestecinin önceden tatillerini geçirdiği haliyle, kendisi ve eşine hiç de yabancı değilmiş. Helsinki'nin yoğun sosyal hayatının yaratıcılığındaki olumsuz etkisinin yanında, şehrin eğlence yerlerinde tükettiği yüksek miktardaki alkole olan düşkünlüğü, huzurlu ve sakin bir ortamda çalışma arzusu ve dostlarının tavsiyesi Sibelius'u böylesine şehirden uzak bir arcadia arayışına itmiş. Yakın dostu Axel Carpelan'a yazdığı bir mektupta Sibelius inşa edilmekte olan evin önemini şöyle dile getirmiş: "Villanın taş temelleri ve beş dizi kütükleri yerine kondu. Umarım burayı inşa ettirebilirim. Elimden geldiğince bu amaç için mücadele veriyorum. Huzurlu bir ortam ve sessizlik istiyorum [...] Bir aydır hiç içki ağzıma koymadım. Kısa zaman önce bu evin inşası hiç bitmeyecekmiş gibi gözüktü. Bildiğin gibi bu evin bitmesi sanatım açısından son derece gerekli. Dolayısıyla çok şey risk altında".

Mimar Lars Sonck (1870-1856) tarafından tasarlanan Ainola, Sibelius'un eşi Aino'nun adını taşıyor. Finlandiyalı milli romantik şair Elias Lönnrot'un (1802-1884) epik şiiri Kalevala'da mitolojik bir

kadın kahraman olarak ortaya çıkan Aino adı aynı zamanda Sibelius'un Fin milliyetçiğine olan bağlılığının da bir simgesi olsa gerek. Uzun zamandır Finlandiya'da unutulan bu isim, şimdi tekrar yeni doğan kız çocuklarına verilmeye başlanmış. Sibelius'lar Ainola'nın inşası biten zemin katına üç kız çocukları ile birlikte 24 Eylül 1904'te taşınmışlar. Burada iki kızları daha olmuş. Ama daha üne kavuşmamış Sibelius'un buradaki ilk yılları hem kendisi, hem de ailesi için hiç de kolay olmamış.

Kızlardan en büyüğü Eva [Paloheimo] (1893-1978) Ainola'daki hayatlarını anlatırken şöyle diyor: "Biz çocuklar küçükken, evimiz Ainola bize açık denizde tek başına yol alan bir gemi gibi gelirdi: dışarıda hiç bir şey güvenli değildi. Para geleceğinden kimse emin olamazdı, babamın işi yoktu, dolayısıyla maaş günü de [...] Hemen hemen her gün kötü konser kritikleri geliyordu: bir Alman ajans bunları dünya basınından keserek babama yolluyordu. Postacı hanıma gidip o mektupları bana vermesini istemek gelirdi içimden; çünkü babamın kızıp, sinirlenerek hayâl kırıklığına uğradığını, annemin ağladığını görmek istemezdim [...] Akşamları babamın piyano sesiyle uykumuzdan uyandığımız zamanlar olurdu: sıcaktı, ay ışığı nomalden farklı bir açıdan düşerdi, bu biraz ürkütücü bir histi, ama babamın piyano çalışı emindi, güven telkin ederdi: o bizim babamızdı, Ainola gemisini dünyanın zorluklarına karşı sürerdi, fırtınalar arasında ve kim bilir bir gün meşhur olacaktı". Ainola'nın bugün de güven telkin eden o duruşuna bakıp da bu satırları okumak, içinde geçen hayatları hayâl etmek insana garip bir duygu veriyor.

Sibelius 1904 sonbaharında ailesiyle birlikte Helsinki'den Ainola'ya taşındı (üstte). Besteciye ellinci doğumgünü hediyesi olarak verilen Steinway marka piyanonun yerleştirilmesinden önce Ainola'daki salonun görünümü.

Sessizliğe büyük önem veren Sibelius'un huzurunu bozmamak için beş çocuklu kalabalık aile büyük gayret sarfetmiş. Her biri piyano öğrenen beş çocuk hiç bir zaman babaları evdeyken çalmazlarmış, sadece o sabahları göl kenarında yürüyüşünü yaparken piyano başına geçerlermiş. Gürültü yapmaması için eve su boruları dahi döşenmemiş ve bu tesisat Sibelius ölünceye kadar eve konmamış. Bir keresinde boya yapıp ıslık çalan bir ustayı "profesör çalışıyor" diyerek Aino susturmak zorunda kalmış. Sadece tabiat sesleri, daha doğrusu sessizlik, Sibelius'un ruhunu beslemiş Ainola'da.

Büyükada'nın eski ahşap evlerini andıran Ainola'nın kapısından içeri girdiğimde, görüntüden ziyade burnuma gelen ağaç kokusuyla karışık tütün aroması beni ilk etkileyen unsurdu. Sibelius'un purolarının kokusu sanki hâlâ duyuluyordu. Son derece mütevazi ve orijinal haline sadık kalınarak korunmuş bir ev. Sarkaçlı saatin işleyen tıkırtısı, canlı saksı çiçekleri, Turku kalesinden çıkma İsveç stili beyaz ampirle 1930'ların modern karışımı mobilyalar, bastığınız ahşap zeminin gıcırtısı, pencerelerden içeri girmeğe çalışan dalların okşayıcı sıcaklığı; kütüphanenin raflarında okunmaktan sırtları eskimiş kitaplar, Fin halkından maestro'ya sunulan üstü yazılı çelenkler ve Sibelius ikonografyasından bildiklerinizin orijinalleri... İlk olarak Albert Edelfelt'in (1854-1905) profilden yaptığı meşhur Sibelius portre eskizine yöneliyorum. Uzun seneler bir kopyası benim de evimin duvarında asılıydı. Yanıbaşında Sibelius'a 50. doğumgününde dostları ve sevenleri tarafından hediye edilen Steinway yapımı kuyruklu piyano. Önceleri burada bir konsol piyano dururmuş. Karşı duvarda Oscar Parvianen'in (1880-1938) Sibelius'a hediye ettiği Rukous (Dua) tablosu. Ölüm döşeğinde edilen son dua; Sibelius'u çok etkileyen bu tablo için besteci Parvianen'e yazdığı mektupta "Senin muhteşem tablonu piyanomun yanında tutuyorum ve ona karşı çalıyorum; yani her gün sana. Senin gibi sanatçı ve hayâl dünyası geniş hissiyat adamına teşekkür ederim! Ruhunu benliğimin derinliğine açtığın için kendimi zengin hissediyorum"

demiş. Sibelius'un melânkolik dünyası bu tablonun karşısında durduğunuz zaman üzerinize geliyor adeta.

Ainola'nın en etkileyici köşesi ise Sibelius'un çalışma ve yatak odası. İlerleyen yaşında daha fazla evin üst katına çıkmak istemeyen besteci 1942 yılında zemin kattaki bu odayı kendisine hem çalışma ve hem de yatak odası olarak düzenletmiş; hayata gözlerini kapattığı o tek kişilik sade karyola da bu odada karşınıza çıkıyor. Büyük besteci son nefesini burada vermiş. Krem rengi takım elbisesi bir askıda sahibini beklerken, karşı köşede de yürüyüşlerinde kullandığı baston ve şapka duruyor, onun bıraktığı gibi. Buradaki geniş çalışma masasında ne eserler dünyaya gelmiş. Faal olduğu 1904 ile 1929 yılları arasında Sibelius burada üçüncü senfoniden yedinci senfoniye kadar toplam 300'den fazla eser bestelemiş. 1928'den 1940'a kadar üzerinde mücadele vererek çalıştığı, hiç bir zaman tamamlayamadığı ve ardından alevlere terk ettiği sekizinci senfoni de bu masada kurgulanan eserler arasında. Zaten sekizinci senfoniyi yok eden şömine de salonun bir köşesinde karşınıza çıkıyor. O zaman kapağını açıp, yok olan o seslere kulak vermek istiyorsunuz adeta, ama nafile.

Mutfak kapısının açıldığı dar bir patika yol Ainola arazisi içerisinde sizi Sibelius'un mezarına götürüyor. Viyana Merkez Mezarlığı'nda gördüğüm ihtişamlı besteci mezarlarından sonra Sibelius'unki, evi gibi, son derece sade; yerden az yüksek, yeşile dönmüş bakır tarzı bir kare blok, öylece yatıyor kendi halinde ulu ağaçların gölgesinde. Sanki hayatı boyunca huzurlu bir doğal ortamda olmasına rağmen, içindeki hislerin dinmek bilmeden kopardığı fırtınaların en sonunda kesildiği güvenli bir liman burası onun ruhu için ve tabii yanıbaşında yatan Aino Sibelius için. Başımı bir anda havaya kaldırdım ve beşinci senfoniyi bestelediği sırada Sibelius'un hatıra defterine düştüğü şu satırlar geldi gözümün önüne: "Bugün saat on bire on kala on altı tane kuğu gördüm. Hayatımın en muazzam olayı! Tanrım, ne güzellerdi! Uzun zaman tepemde dönüp durdular. Sonra gümüş bir kurdele gibi güneşin parlak ışıkları arasında kaybolup gittiler [...] Bugün, 21 Nisan 1915, kutsal bir yerdeydim". Ben de kutsal bir yerdeydim Ainola'yı ziyaret ettiğim gün ve o kuğuları Sibelius'un müziğinde duyup görebildiğim için de kendimi şanslı hissettim, hem de mezarı başında, onun ruhu ruhumun yanında...

Ainola hakkında daha fazla bilgi için bkz:
http://www.sibelius.fi/english/ainola/index.htm (İngilizce)

Ainola'nın resmi websitesi:
http://www.ainola.fi/eng_index.php (İngilizce)